

Проблеми виховання та оцінювання морально-етичних якостей студентів медичних вишів.

УДК 37.011.32:61

МАРИНА АСЛАМОВА

ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава

Розглядаються філософські, соціальні, психологічні та педагогічні аспекти виховання особистісних якостей лікаря в період професійної підготовки, а також способи оцінки ступеню їх розвинутості у студентів молодших курсів.

Ключові слова: *майбутній лікар, виховання, студент, викладач, моральне виховання, моральні якості особистості, оцінювання.*

Examines the philosophical, social, psychological and pedagogical aspects of education of the personal qualities of a doctor in the period of professional training, also the estimation of the degree of its maturity having by the first-year students.

Keywords: the future doctor, education, student, teacher, moral qualities of personality, moral education, appraisal.

Постановка проблеми дослідження. В умовах модернізації системи освіти України, входження її в європейський освітній простір особливої актуальності набуває проблема створення в навчально-виховному процесі вищої школи таких умов, які б сприяли ефективному формуванню професійних особистісних якостей майбутніх фахівців. Особливо це стосується підготовки кадрового потенціалу для галузей, пов'язаних із необхідністю встановлення гуманних міжособистісних взаємин, зокрема – медицини, де професійна компетентність невіддільна від особистісних якостей морально-етичного змісту, таких, як доброта, милосердя, чесність, скромність, доброзичливість, сміливість та ін. У них знаходить вираз

духовність, здатність у своїх думках, поняттях та ідеях виходити за межі свого біологічного існування, слідувати життєтворчим принципам, які роблять поведінку лікаря дійсно гуманною в загальнолюдському сенсі слова.

Аналіз досліджень, на які спирається автор. Морально-етичні якості як загальнолюдське і водночас соціально детерміноване явище вивчалось науковцями всебічно. Розглядаючи мораль як певну форму свідомості – сукупність усвідомлених принципів, правил, норм поведінки, а морально-етичні якості – як відображення даних принципів, правил і норм у індивідуальних особистісних характеристиках, учені здавна протрактовували це явище як одне з найбільш значущих у суспільстві. З філософської точки зору основні складові й детермінанти моралі визначали Аристотель, Ф.Бекон, Г.Йонас, Ю.Хабермас, В.Шинкарук. Соціальні аспекти моралі й етики вивчали С.Архангельський, М.Боришевський, С.Ільєнко, А.Малихін, І.Міхеєва, В.Рибалка, І. Фролов. Психолого-педагогічні основи та шляхи виховання морально-етичних якостей у різних вікових категоріях досліджували В.Болотіна, О.Вишневський, І.Зязюн, В.Пікельна, І.Потапова, І.Прокопенко, Ю.Щербяк, Н.Щуркова та багато інших.

Процес професійної підготовки майбутніх медиків вивчали чисельні дослідники: О.Андрійчук (виховання гуманності студентів медичного коледжу), Х.Мазепа (організаційно-педагогічні умови виховної роботи в медичному коледжі) Л.Переймибіда (розвиток деонтологічної культури учнів медичного ліцею). Безпосередньо виховні аспекти діяльності вищих медичних закладів освіти досліджувалися в наукових роботах Л. Артамонової, С. Белан, Г. Бурчинського, Л. Котлярової, І. Ніколайчук, О.Уваркіної та ін. Склався цілісний науковий напрямок – медична деонтологія, що розглядає систему вимог до морально-етичної сфери діяльності лікаря. Проте педагогічний аспект виховання морально-етичних якостей майбутніх лікарів у навчально-виховному процесі медичного університету залишається відкритим.

Тому **метою** нашої статті стало обґрунтування змісту виховання моральних якостей майбутнього лікаря в умовах навчального процесу в медичному виші, а також спроби оцінювання розвинутості морально-етичних якостей у студентів першого курсу.

Виклад основного матеріалу. У будь-якому суспільстві лікарі користуються особливим статусом, щодо них традиційно висуваються високі етичні вимоги, що цілком виправдано з точки зору тієї високої відповідальності, яку медик бере на себе перед людиною, її здоров'ям. Разом з тим, ця професія вимагає від спеціаліста значних інтелектуальних, фізичних і особливо нервово-психічних затрат, оскільки передбачає постійне спілкування з людьми в умовах, несприятливих для останніх. На сьогодні в Україні не відпрацьована система адекватної цим затратам заробітної плати медика, проте це не повинно слугувати приводом для зниження рівня якості лікарської допомоги.

Високоморальна особистість майбутнього лікаря повинна стати результатом виховних зусиль його родини, педагогів загальноосвітніх закладів, проте значну роль повинен відігравати й процес професійної підготовки в медичному вищому навчальному закладі, де провідні особистісні якості остаточно набувають сенсу професійних.

Об'єктом морального виховання є особистість у всій її різноманітності. Але особливо важливим для теорії та практики морального виховання є моральні якості та властивості особистості, тобто чесноти і негативи, які часто використовують для оцінки моральності та аморальності тієї чи іншої особистості в порівнянні з ідеалом, визнаним у суспільстві. Важливу роль у характеристиці ідеалу відіграло ще його платонівське визначення за допомогою чотирьох чеснот: мудрість, невибагливість, мужність, справедливість. Християнська моральність додає ще три чесноти: віра, надія, любов, вищим об'єктом яких є Бог. Поряд із цим існують і сім смертних гріхів: гордість, жадібність, хтивість, червоногодження, гнів, лінощі. Тобто моральний ідеал та його антипод характеризуються низкою моральних

якостей, чеснот та недоліків.

Пошуки показників моральності особистості вже десятки років є суттєвою проблемою вищої школи. Автори „Примірного змісту виховання” [10] вбачають моральну вихованість особистості у наявності таких моральних якостей, як активність, самостійність, ініціативність. І.С. Мар’янюк головними показниками вважає сумлінність, дружбу, взаємодопомогу [3], Н.І. Монахов – повагу до інших, доброту, чесність [5]. Таким чином, на сьогодні наявна невизначеність критеріїв та показників моральної вихованості особистості. Ця розбіжність впливає на процес морального виховання в сучасних медичних вишах. Викладачам важливо не тільки мати уявлення про головні моральні якості, але і про їхню систему, типологію та місце в системі загальних якостей особистості.

Моральне виховання – процес, спрямований на формування та розвиток цілісної особистості людини. Воно передбачає формування позитивного ставлення до Батьківщини, суспільства, людей, праці, своїх обов’язків та до самого себе [8]. Моральне виховання – двобічний процес. Це взаємодія педагога і студентів у їхніх відповідних діях. Моральні поняття починають керувати діями лише тоді, коли вони не тільки вивчені, але й усвідомлені та перетворені на моральні переконання. Наявність таких переконань, сталих навичок моральної поведінки свідчить про моральну зрілість людини. Єдність моральної свідомості, моральних почуттів і моральної поведінки втілена у стійких моральних якостях особистості.

Поняття „моральні якості особистості” дуже складне. Воно дозволяє виділити в суспільному житті і схарактеризувати з морального погляду найтипівіші риси поведінки людини. Моральні якості характеризують як вчинки, незалежно від того, хто їх здійснює, так і окремі сторони поведінки особистості, які виступають як риси її характеру. Поняття „моральні якості” не містить у собі конкретних вказівок на те, які вчинки людина повинна здійснювати, а які ні. Воно лише узагальнює, характеризує та оцінює окремі сторони поведінки, а людина повинна сама вирішувати, як їй треба діяти в

окремих ситуаціях, щоб проявити певні моральні якості. Поняття „моральні якості” обов’язково охоплює цей оцінювальний бік: певне (позитивне чи негативне) ставлення до нього.

Необхідність дослідження й вирішення зазначеної проблеми, її актуальність і доцільність зумовлені наявними суперечностями між:

- об’єктивною потребою суспільства у високопрофесійних медиках, які здатні ефективно працювати в несприятливій соціально-економічній ситуації, та недостатньою спрямованістю підготовки лікаря в умовах вищої школи на актуалізацію і розвиток його самоврядності на високоморальних засадах;

- необхідністю для ефективної лікарської діяльності цілеспрямованої особистісної активності випускника медичного вишу і недостатністю засобів мотивації для її формування у студентів;

- усвідомленістю важливості та складності процесу виховання конструктивних засад організації професійної взаємодії випускника вищої школи і недостатньою розробленістю в сучасній педагогічній науці та практиці ефективних засобів, спрямованих на забезпечення цього процесу.

На нашу думку, достатньо складним є оцінювання моральних моральних якостей майбутніх медиків. У педагогічній теорії та практиці зміст понять якостей, їхня кількість не мають сталого числового розв’язання. Так Н.Є.Щуркова підкреслює, що „розвитку теорії і практики морального виховання перешкоджає саме невизначеність і безмежність змісту цього процесу: скільки і які якості мають бути обов’язково сформованими”[10] Аналізуючи моральні якості, необхідно враховувати їхні функції в поведінці суб’єкта, їхню взаємодію і здатність до взаємодоповнення і взаємозбагачення.

З метою вивчення сформованості моральних якостей майбутніх медиків нами було проведено опитування студентів першого курсу Української медичної стоматологічної академії. Пропонувався список моральних якостей, необхідних лікарю. Потрібно було визначити, які з

якостей студенти найбільше схвалюють, а які – засуджують. Перелік включав такі моральні якості: активність, життєва позиція, зазнайство, кар'єризм, свідомість, упевненість, честолюбство, правдивість, фарисейство, чесність, взаємодопомога, зарозумілість, гордість, заздрість, самолюбство, терплячість, вимогливість, повага, цинізм, егоїзм, користолобство, працелюбство, лінощі, вірність, відвертість, лицемірство, благородство, ввічливість, злісність, скромність, боягузтво, зрада, скупість, марнославство, бережливість, сміливість, малодушність, щиросердність, ненависть, ідейність, принциповість, грубість.

Ми впевнені, що справжній лікар має мати набагато ширший спектр моральних якостей, ніж запропонований. Це і первісний код спілкування, і відповідний зовнішній вигляд, і бажання самовдосконалюватися, і, безумовно, принциповість у збереженні лікарської таємниці, і таке ін.. Відповідно, і негативні моральні якості в сучасному світі модернізуються. Так, на нашу думку, аморальним для лікаря має бути бажання рекламувати себе, або неетично висловлюватися, як наприклад: " Вам становили помилковий діагноз" та ін.. Та ми спробуємо оцінити саме уявлення студентів першого курсу про морально-етичні якості лікаря.

Були анкетовані 100 студентів першого курсу медичного факультету. Наслідки опитування подані у таблиці .

Таблиця

Результати опитування

Моральні якості, які були схвалені	Кількість відповідей
Компетентність	41
Впевненість	12
Людяність	8
Чесність	5
Сумлінність	5
Порядність	4

Етичність	3
Доброзичливість	3
Безкорисливість	19
Моральні якості, які були засуджені	Кількість відповідей
Користолюбство	34
Егоїзм	6
Лицемірство	2
Неохайність	5
Грубість	6
Малодушність	20
Байдужість	15
Безвідповідальність	12

Оцінюючи наслідки опитування, можна сказати, що студенти Української медичної стоматологічної академії мають уявлення про позитивні принципи та зразки поведінки. Найбільше цінуються компетентні, безкорисливі та впевнені особистості. Негативні почуття викликають малодушність, користолюбство та безвідповідальність. Але це є теоретичним судженням студентів-медиків. На превеликий жаль, не всі лікарі в Україні є високопрофесійними і принциповими. Образ лікаря, в уяві багатьох людей, пов'язаний з надією і захистом. Тому нашим завданням є виховання тих цінностей, які мають бути у справжніх лікарів. Адже кожна людина час від часу стає пацієнтом. Лікар ні в якому разі не повинен втрачати моральних якостей, за будь-яких умов потрібно залишатися людяним та зберігати професійну незалежність. Клятва Гіппократа має спонукає людей у білих халатах перебороти всі емоції й особисті негаразди, щоб виконати свій обов'язок. Тому медичному працівникові слід оберігати себе від професійної деформації, а також намагатись зберегти душевну рівновагу пацієнта, утвердити в ньому позицію на одужання.

В реальному житті сучасні студенти нерідко виявляють ті риси, які вони засудили під час опитування. Тому ми, як педагоги, маємо виховувати лікаря як високоморальну особистість. Формувати уявлення про професійну медичну мораль, яка не тільки формулює кодекс відповідних положень стосовно трудової діяльності, а й сприяє виробленню у лікаря здатності до моральної орієнтації у складних клінічних ситуаціях, які вимагають морально-ділових і соціальних якостей.

Висновки.

Отже, на сучасному етапі розвитку якостей освіти у медичних вишах, виховання моральності є одним із головних завдань. Важливе місце у структурі морального виховання посідають моральні якості особистості. Невизначеність у проблемі системності та типології моральних якостей перешкоджає єдності вимог до оцінювання моральних якостей студентів. Однак, дослідження показують, що сучасні студенти Української медичної стоматологічної академії мають певні стереотипи позитивної та негативної поведінки. Тому потрібно розв'язати ще низку завдань, щоб перетворити ці стереотипні судження на сталі моральні якості, якими майбутні лікарі керувалися б у своїй поведінці в реальних життєвих ситуаціях.

Подальші дослідження планується провести у напрямку вивчення інших проблем морального виховання студентів медичного вишу.

Література

1. Богданова Л. В. К вопросу о культуре профессионального общения / Л. В. Богданова // Юбилейный сб. тр. ученых РГАФК, посв. 80-летию академии. - М., 1998. - Т. 3. - 388 с.
2. Кравчук М.Г. Про правові та морально-етичні принципи біоетики в медичній освіті / Кравчук М.Г., Груша М.М., Романенко О.В. // Охорона здоров'я України. - 2008. - №1(29). – С.158.
3. Марьянко И.С. Основные источники и стимулы нравственного развития личности школьника. //Сов. педагогика.-1970.- №6. – С.16-18

4. Маяковская Н.В. Профессиональное воспитание будущего врача в медицинском вузе на основе аксиологического подхода: автореф. дисс. канд. пед. наук 13.00.08 / Н.В. Маяковская. – Шуя, 2012. – 23 с.
5. Монахов Н.И. Проблема критериев эффективности воспитания школьников. // Сов. педагогика. - 1977.-№2.- С.23-26
6. Примерное содержание воспитания школьников. // Под ред. И.С.Марьянко – М., 1984 – 45с.
7. Романенко О.В. Психологічні аспекти професійного становлення студента – майбутнього лікаря / О.В. Романенко. – [Ел. ресурс]. Режим доступу до дж.: <http://vuzlib.com/content/view/937/94>
8. Словарь по этике. – М.:Издательство политической литературы, 1989. – 448с.
9. Семенов В.В. Социально-психологические проблемы нравственного воспитания личности. – М., 1984. – 160с.
10. Щуркова Н.Е. Воспитание: новый взгляд с позиции культуры. – М.: Педагогический поиск, 1996. – 75 с.